

Çocuk Edebiyatı Ödevimin İlk Notları -Günlük-

Mustafa Ruhi ŞİRİN

Merter, 21 Ağustos 1982 1975 yılından bu yana çocuk edebiyatına ilgim var. 1977’de ilk oğlum Serdar Ekrem doğunca bu ilginin ve merakımın çocuk edebiyatı kozamın örülmeye başladığını fark ettim. O yıllarda çocuk edebiyatı henüz gündemde değildi. Çocuk edebiyatı kültürü üzerine yazılmış yazı ve kitapların çoğu türleri tanıtım amaçlıydı. Kemal Demiray, A. Ferhan Oğuzkan, Enver Naci Gökşen’in kitapları ise öğretmen okulları için yazılmış ders kitapları içeriğine göre hazırlanmış kitaplardı. *Yansıma* dergisi ile *UNESCO Görüş*’ün çocuk edebiyatı özel sayıları eleştiri ağırlıklı yazılardan oluşuyordu. *Türk Dili* dergisinin iki çocuk edebiyatı özel sayısı çocuk şiiri, hikâyesi ve masal metinleri yanında ‘çocuk ve çocukluğa övgü’ türünde yazılarla sınırlıydı (Ağustos 1977, sayı: 311; Nisan 1979, sayı: 331).

Türkiye’de çocuk edebiyatını edebiyat ve çizgi-resim boyutuyla tanıtan ilk kitap ise Meral Alpay, Robert Anhegger’in hazırladığı *Çocuk Edebiyatı Çocuk Kitapları* kitabıdır. (Cem Yayınevi, 1975) Bu kitabın öncekilerden farkı, çocuk ve edebiyat ilişkisi yanında, çocuk kitaplarının nasıl olması gerektiğine odaklanmış olmasıdır. 1974 ve 1975’te düzenlenen sergiler, açık oturumlar ve bir sempozyum yanında 1975’te toplanan *II. Yayın Kurultayı*’nın kararlarına da yer veren kitap, çocuk edebiyatı kültürünün iki öznesi olan çocuk ve edebiyat alanında ilk mütevazı kaynakça kabul edilebilir. Kitabın son bölümünde, 4 Ekim 1975’te İstanbul Radyosu’nda yayımlanan *Çocuk Edebiyatı ve Çocuk Kitapları* oturumuna da yer verilmiş. Nursel Duruel ve Sezi Çolakoğlu’nun hazırladığı programa Erdal Öz, Ülkü Tamer, Gülçin Alpöge katılmış. Programı arşivdeki bandından bugün dinledim. Yayınlanmış radyo programlarını dinlemek daha etkileyici. Bu tür programları dinlerken tarih duygusu alıyor insan.

Merter, 2 Ekim 1982 TRT arşivinde saklanan çocuk edebiyatıyla ilgili yayınlar çok az: 1979 Dünya Çocuk Yılı’nda gerçekleşmiş birkaç radyo programı. Televizyonda bir oturum. Bu oturumda Kemalettin Tuğcu’nun görüşüne yer vermek istemişler. Soru şuymuş: Çocuklar tarafından bu kadar çok okunmuş olmayı

nasıl açıklıyorsunuz? Kemalettin Tuğcu'nun cevabı çok kısa: Niçin okunduğumu çocuklara sorun. Kemalettin Bey Şişli'de yaşıyor. Ziyaretine gideceğim ve bu kısa röportajın hikâyesini anlatmasını istirahat edeceğim.

Merter, 6 Eylül 1982 Çocuklar için yazdığım şiirlerin edebiyat dergilerinde yayımlanması nedeniyle çok erken yaşta 'çocuk şairi' ilan ediliverdim. Henüz şiirin de, çocuğa yazılacak şiirin de giriş kapısının önündeyim. Çocuklar için Türkçe yazılmış şiir örnekleri Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın kitapları ile sınırlı. Dağlarca'nın çocuk kitapları ise 'küçük yaşlarda kalmayı tercih eden' şiirlerden oluşuyor. Yalvaç Ural'ın *Sincap* kitabı da iyi örneklerden biri. *Sincap*'ın dili Orhan Veli'nin günlük konuşma dili ile akraba gibi.

Yugoslavya'da çocuk şiiri çok önde. Necati Zekeriya'nın çocuk kitapları Türkçe yazılmış çocuk şiiri türünün iyi örnekleri kabul edilebilir. Bizde çocuk gerçekliğine göre çok az şiir yazılmıştır. Ağırlıklı olarak çocuğu betimleyen şiirler yazılmış. Benim de çocuklar için yazdığım ilk şiirler çocukluğuma odaklanan şiirlerdir. Çocuk gerçekliğine dayalı şiir yazmak şiir yolculuğumun ikinci evresi olacak.

Çocuk ve şiir üzerine ilk konuşmam *Aylık* derginin Şiir Özel Sayısı'nda yer almış (Temmuz, Ağustos, Eylül 1982, sayı: 44-45-46). Konuşmayı okudum ve beğenmedim. Tesellim ise beş çocuk şiirimin konuşma sonunda yayımlanmış olması...

Merter, 8 Ekim 1982 Ankara'dan İstanbul'a gelenler alışamaz ve bir süre sonra geri dönermiş. Henüz İstanbul'u tanıyamamış olsam da Ankara'ya dönmeye niyetim yok. İstanbul Radyosu ile ev arasında günler geçiyor. Hafta sonları Sezai Karakoç'a uğruyorum. Akşam saatlerinde Beyazıt'taki Enderun Kitabevinde arkadaşlarla buluşuyor ve evlerimize dönüyoruz. Bazen Çınaraltı'nda çay içiyoruz bazen de Koska'da. Kaç kişiyiz? Mustafa Kutlu, Seyfettin Manisalıgil, Abdullah Uçman, Nihat Hayri Azamat, İskender Pala, Durali Yılmaz. Kutlu'nun duyumuna göre Koska da yıkılacaktı. İstanbul koca bir dünya. Elbet, gidilecek bir yer buluruz.

Merter, 8 Ocak 1983 Ahmet Kabaklı ve Ahmet Taşgetiren'in önerisiyle hazırladığım *Türk Edebiyatı* dergisinin Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı yayımlandı (Ocak, 1983, sayı: 111). Hani deriz ya, 'bizim mahalle' ile sınırlı kaldı. Nasıl bir çocuk edebiyatı, soruşturması için görüş talep ettiğimiz birçok isim görüş bildirmedim. 1980 öncesinin kutuplaşma günleri devam ediyor. 12 Eylül'ün ağırlığı her yere egemen. TRT ise tam bir kuşatma altında.

Türk Edebiyatı dergisinin özel sayısı ile çocukla ilgili küçük de olsa bir pencerecik açmak istemişim. Bu özel sayı, 'bizim mahallenin' dikkatini çekecek mi? Emin olamıyorum. Dergide Ayhan Songar Hoca'nın 'beylik yazısı'nın' başlığı her

şeyi anlatmaya yetiyor: *Çocuklar Aziz Vatan Mahdır*. ‘Muhafazakâr’ kesimde’ çocuk edebiyatı ile ilgili yazı yazacak isim de yok gibi. Çocuk algıları korumayla sınırlı. Bu algı kalıplı bir anlayışa neden oluyor. Bu çocuk tutumu çocuk edebiyatına da bire bir yansıyor. Bu anlayışın çocuk edebiyatındaki karşılığı ise eğitici-öğretici bir edebiyat taraftarlığı ile sınırlıdır. Çocuğu kalıplı edebiyata itiraz ediyorum. Daha açık ifade ile çocuğu kalıplı yazarlık biçiminin edebiyata dönüşmediği kanaatindeyim. Çocuk kitabını ders kitabına dönüştüren bu çizgi yaygın olarak sosyalist blok ülkelerinde sürdürülüyor.

Türk Edebiyatı dergisinin özel sayısı nedeniyle; Cemil Meriç’in çocuk edebiyatı kavramının Batı edebiyatı tarihi içindeki yerini işaret eden *Çocuk Edebiyatı I* yazısını yazmış olmasını ise çok değerli buluyorum. Çocuk edebiyatı kozasını örmek hiç de kolay olmayacak.

Merter, 11 Mayıs 1983 İlk kitabım *Masal Mektuplar*’ın basıldığını öğleden sonra haber verdiler. İstanbul Radyosu’ndan Taksim’e kadar yürüdüm. Otobüsle Çağaloğlu’na ulaştığımda heyecanım öylesine artmıştı ki, Türk Edebiyatı Vakfının bulunduğu Yeşilay binasının önünde epeyce beklemişim. Merdivenden yürüyerek ikinci kata çıksam da zile basamıyorum. Kitabımla buluşacağım an uzadıkça tam anlamıyla sessizlik kuşatması içindeyim. Ve kapı içerden açılınca ara yerdeki kitap paketleriyle karşılaştım. Kitabın kapağına dokununca Belkis İbrahimhakkıoğlu fark etti beni. Bir çay içimlik oturduktan sonra otobüsle Merter’e gelinceye kadar kitabı okudum. Üç ay önce son okumasını yaptığım ve bir an önce basılmasını istediğim kitap basılmıştı. Ellerimin arasında olmasına rağmen kitabımı beğenmedim. Bir bebeğin annesine mektubuyla başlasa da şiirsel bir dil içerse de kitabım eğitici gerçekçi anlayışa yakın bir çizgideydi. İlk çocuk kitabımı Tagor’un, Türkçeye *Büyüyen Ay* adıyla çevrilen kitabından etkilendiğim bir dönemde, yazmışım. İlk oğulcuğum Serdar Ekrem’e ithaf ettiğim *Masal Mektuplar*’ı bugün yeniden yazmaya karar verdim.

Merter, 14 Ekim 1983 Ekin Yayınları dört çocuk kitabımı yayımlamış. *Bilgi Ağacı*, Hz. Mevlâna’nın *Mesnevi*’sinden uyarlanmış fabllardan; *Yüzük Taşı*, Sadî’nin *Bostan ve Gülistan*’ından uyarlanmış hikâyelerden; *Leyleğin Akli*, Beydaba’nın *Ke-lile ve Dimne*’sinden uyarlanmış yedi masaldan oluşuyor. *Altın Kiremitli Saray* ise şiirsel ilk fantastik denemem. Bu dört çocuk kitabım benim ilk tahrir örneklerim sayılır. Çocuk bakışını kavramak için bu denemeleri yapmak gerekli olsa da acemilik döneminde kaleme aldığım çocuk kitaplarımı yayımlamakta acele etmemeliyim.

Harbiye, 21 Kasım 1983 Sabahın ilk saatlerinde İstanbul Radyosundaki odamdayım. İlk şiir kitabım *Gökyüzü Çiçekleri* basılmış. Cahit Zarifoğlu iki ay önce benden aldığı şiir dosyasını kitaplaşmış olarak getirdi. İlk kitabı Cahit ağabe-

ye imzaladım ve sabah kahvelerimizi içtik. Cahit Zarifoğlu basmaya değer bulduğu için kitabı daha ilgiyle sahiplendim: Hamit Yüksek'in kapak ve iç resimleri şiirlerle uyumlu olsa da şiir kitabında resim hiçbir zaman şiirin önüne geçmemeli.

Merter, 11 Nisan 1983 *Türk Edebiyatı* dergisinin Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı'nda (Ocak 1983) Şükrü Elçin'in hazırladığı *Çocuklarımıza Şiirler* antolojisiyle ilgili değerlendirme yazımdan Şükrü Hoca rahatsız olmuş. Derginin bu ayki sayısında Şükrü Hoca'nın cevap yazısına yer verilmiş. Kısa değerlendirme yazımda antolojideki şiirlerin 'çocuk şiiri' olmadığı ve manzum tarzda yazılmış şiirlerden oluştuğunu belirtmiştim. Şükrü Hoca, uzun sayılabilecek yazısında 'çocuk şiiri' antolojisi hazırlamadığını kabul etmekle birlikte, 'çocuklara şiirler' seçtiğini de ifade ediyor. Sorun da zaten burada başlıyor.

Türkiye'de çocuklar için hazırlanmış şiir antolojileri, ya ders kitaplarında yer verilmiş şiirlerden oluşuyor, ya da 'çocuk üzerine' yazılmış şiirlerden. Bu anlayışa dayalı gelenek ise çocuğa göre yazılmış şiirlere çok uzak düşüyor. Şükrü Elçin'in *Çocuklarımıza Şiirler* kitabındaki şiirler de bu örneklerden oluşuyor. Özel sayıda Ali Püsküllüoğlu'nun hazırladığı *Kırlangıcın Kanat Vuruşu* antolojisini de aynı bağlamda değerlendirmiş, antolojide çocuğa göre yazılmış şiir yer almadığına vurgu yapmışım. Çocuk dil dizgesine dayalı, çocuk gerçekliğine göre yazılmış şiirlerden oluşacak antolojilere, sıra ne zaman gelecek? Örnek vermek gerekirse Dağlarca'nın çocuk kitaplarından yola çıkabilirsiniz.

Harbiye, 1 Ocak 1985 Güzel bir Salı günü. Az önce TRT II postasında yayınlanan *Dünden Bugüne Çocuk Edebiyatımız* adlı 20 dakikalık radyo programını dinledim. Program, her hafta Salı günü 10.40'da yayınlanacak ve 39 hafta sürecek. Bu program, Türkiye radyolarında sözlü ve yazılı çocuk edebiyatı kültürünü merkeze alan ilk radyo programı.

Dünden Bugüne Çocuk Edebiyatımız programının iki öncelikli amacı var: Sözlü gelenek verimlerinin tanıtılması, bir. Kaynaklardan yararlanarak çağdaş bir çocuk edebiyatının oluşturulması, iki. Program dizisinde uzman konuşmacıların adları şöyle: Meral Alpay, Âmil Çelebioğlu, İnci Enginün, Saim Sakaoğlu, Umay Günay, Bilge Seyidoğlu, Halûk Yavuzer, Ümit Davaslıgil, Ayhan Songar, Sami L. Akalın, Ülkü Tamer, Yalvaç Ural, Reha Yalnızcık, Nural Birden. Programın sinyali için Erol Sayan'ın notaya aldığı ve stüdyoda kaydını yaptığımız özgün bir eseri tercih ettik. Program yayınlanınca sinyalin uygun düşmediğini fark ettim. Değişmesi için de bürokratik bir süreci aşmamız gerekecek. Bugünden itibaren gelecek öneri ve eleştirileri merakla bekleyeceğim.

Harbiye, 1 Mart 1985 Bugün, İstanbul Radyosunda Çocuk Yayınları Şef Prodüktörlüğü'ne atandım. İstanbul Radyosu yapımı *Çocuğun Dünyası* programı

ve radyo-televizyon çocuk kulübü ile de ilgileneceğim. Bölümümüz, *Çocuk Bahçesi* ve radyofonik oyunlar yanında, yıllık yayın akışı içinde ‘çocukla’ ilgili programların da mutfağı. Bir süre radyoda çocuk yolculuğumu sürdürüceğim.

Ataköy, 2 Nisan 1985 *Dünden Bugüne Çocuk Edebiyatımız* program dizisinde ninni, tekerleme, sayışmaca, bilmece, masal, mitoloji, efsane türlerini tanıttım. Yazdığım metinleri ve yayın bandını arşivimde saklıyorum. Çocuk edebiyatı çevresi henüz programa ilgi göstermedi. Dinleyici mektuplarının çoğunluğu ise annelerin gönderdiği mektuplardan oluşuyor. Programın çocuk iklimini türleri şiirsel anlamıyla tanıttığım bölümler sağlıyor. Bu bölümlerin seslendirilmesinde Şehir Tiyatroları sanatçılarını tercih ediyorum. Çocukların seslendirdiği metinler ise programın çocuk rengini oluşturuyor.

Harbiye, 14 Mayıs 1985 Süreyya Berfe’nin ataerkil aile düzeninin sürdüğü, feodal ilişkilerin egemen olduğu bir toplumda çocuk edebiyatı olmaz, ifadesiyle özetlenebilecek görüşü çok genel bir hüküm. (*Milliyet Sanat*, 13 Nisan 1976) Çocuk edebiyatı modern bir kavram. Geçmişi de iki yüzyıldan az. Modern anlamda çocuk edebiyatı geleneğimizin olmayışını ‘Türkiye’nin sınıfsal yapısıyla açıklamak son çeyrek yüzyılın ezberlerinden biridir. Süreyya Berfe’nin bizde çocuk edebiyatının olmayışı ya da gelişmemiş olmasını, sorunlu çocuk algısıyla ilişkilendirmesine ise itirazım yok.

Batı’nın iki-üç yüzyıldır ele geçirdiği üstünlük nedeniyle, Batı dışı toplumları yargılamak yerine, konuyu dönem anlayışı içinde değerlendirmeyi tercih ediyorum. Aksi takdirde, bütün medeniyetler Batı’ya benzemek zorunda, gibi bir dayatmayı kabul etmiş oluruz. Bu ise Batı’nın 17. yüzyıldan bu yana yazılı çocuk edebiyatında ulaştığı noktayı ve başarısını red etmek anlamına gelmez.

Harbiye, 24 Temmuz 1985 *Dünden Bugüne Çocuk Edebiyatımız* radyo programı 39’uncu programıyla bugün sona erdi. Program dizisi boyunca, sözlü geleneğin kültürel devamlılıkla ilişkisini yorumlamaya çalıştım. Programın bölümlerinde değişen dünya ve değişen çocukluk gerçeğine dayalı çağdaş bir çocuk edebiyatı kurulması yönünde önerilere de yer verdim. Program dizisinin ana teması ise sözlü ve yazılı edebiyatın temel işlevinin okuma alışkanlığı kültürü kazandırmaktı. Programın ikinci aşamasında çocuk edebiyatının dünyada ve bizdeki görünümünü yazar, çizer, editör, eleştirmen ve çocuk edebiyatı öğretimi boyutuyla ele almayı düşünüyorum.

Merter, 1 Ocak 1986 Bugün Pazartesi. Hava soğuk. Evimizin salonunda Serdar Ekrem ve Memduh Cemil’le kitap okuduk. Serdar Ekrem yedinci, Memduh Cemil üçüncü yaşında. Serdar Ekrem uzayda geçen hikâyeleri, Memduh Cemil hayvan masallarını dinlemekten hoşlanıyor. Annem yetmiş yaşında; o da dinliyor

okuduğum hikâye ve masalları. Arada konuşuyor: Altı çocuk büyüttüm, hiçbirine masal anlatamadım. Eve yorgun gelirdim. Yemek yapma telaşından zamanım olmazdı çocuklarımla konuşmaya... Köy hayatında annelerin yükü dünyadan ağır-mış. Çocuklarımla ilgilendikçe annem mutlu oluyor. Bugün anneme anne şiirleri okudum. Okuma yazma bilmeyen annem, Sezai Karakoç'un annesi için yazdığı *Yok Gölgesi Türkiye'de* şiirini okurken annem annesine seslendi ve ağladı.

Akşam haberlerini de annemle seyrettik. Son haberde adımlı duyunca annem de heyecanlandı. Yazarlar Birliğinin 1983 yılı ödülleri kazananlar belli olmuş. *Masal Mektuplar* kitabım 'yılın çocuk kitabı' seçilmiş. Kitabımın iki-üç saniye de olsa kapağı gösterildi ekranda. Gece boyunca telefonumuz susmadı. Arayanlar çoktu. Çocuk sevincinden farklı bir şey bu. Çocukken uçurtmamızın ipi bizi göğe ulaştıran düşsel bir merdivendi. Otuzuncu yaş içinde olsam da tıpkı bir çocuk gibi, ipsiz uçurtmayla gökyüzündeyim. Dikkate değer bulursa da *Masal Mektuplar*'ı yeniden yazacağım.

Ataköy, 25 Şubat 1986 Gazeteciler Cemiyeti'nin 1985 yılı ödül törenine katıldım. Geçen yıl hazırladığım ve 39 programdan oluşan *Dünden Bugüne Çocuk Edebiyatımız* program dizisi de ödüllendirilmiş. TRT Genel Müdürü Tunca Toskay TRT'den ve medyadan ödül alan arkadaşların yanına gelerek kutladı bizi. Gazeteciler Cemiyeti yöneticileri ve medya protokolünün zenci muamelesi ise inciticiydi. Bakalım Türkiye'nin bu garipliklerden kurtulduğu günleri görebilecek miyiz?..

Ataköy, 27 Nisan 1986 *Dünden Bugüne Çocuk Edebiyatımız* radyo programı, Türkiye Gazeteciler Cemiyeti'nden sonra Türkiye Millî Kültür Vakfı tarafından da ödüllendirildi. Bu sabah İstanbul AKM'deki törende Muhsin Mete'nin televizyon programı *Kaybolan Şehirler* ile Seyfettin Sağlam'ın *Kültür Kaynaklarımız*; Faruk Ermemiş ve Zekâi Ak'ın *Din ve Ahlâk* radyo programları da armağan alanlar arasındaydı. Birkaç dosta günün anısına *Dünden Bugüne Çocuk Edebiyatımız* programının ilk ve son program kasetlerini hediye ettim... Çocuk edebiyatı yolculuğumu her yıl yayımlanacak yıllıklarla sürdürmek istiyorum. Bakalım bu çocuk ödevi hayalim gerçekleşecek mi!..